

BUGARSKA MANJINA U SRBIJI I REZOLUCIJA KOMINFORMA

APSTRAKT: U radu je analiziran uticaj Rezolucije Kominforma i potonjeg jugoslovensko-bugarskog sukoba na postupke i stavove pripadnika bugarske nacionalne manjine u južnoj Srbiji. Pažnja je posvećena i analizi delovanja jugoslovenskih (srbijanskih) partijskih i državnih organa na suzbijanju informbirovskih opredeljenja srbijanskih Bugara.

Pozitivno kretanje u razvoju jugoslovensko-bugarskih odnosa od jeseni 1944. godine naglo je prekinuto Rezolucijom Kominforma i opredeljenjem bugarskog rukovodstva da podrži stavove Moskve. Ambiciozni planovi o unapređenju saradnje dve države, definisani dogovorima Tita i Dimitrova na Bledu - (u avgustu 1947. godine) i razrađivani nakon toga, nisu zaživeli. Svi vidovi dotadašnje saradnje prekinuti su. Bugarsko prihvatanje sovjetskog kursa protiv Jugoslavije dovelo je dojučerašnje saveznike u fazu neprijateljstva.

Iznenadni konflikt nije mogao da ostane bez uticaja na pripadnike bugarske manjine, grupisane u bosiljgradskom i caribrodskom (dimitrovgradskom) srezu u južnoj Srbiji.¹ Početak jugoslovensko-bugarskog sukoba posle Rezolucije Kominforma srbijanske je Bugare doveo pred složenu dilemu: staviti se na stranu matice i podržati Rezoluciju ili zadržati lojalan stav prema jugoslovenskom režimu.

I

Prema tvrdnjama iznetim u izveštaju Sreskog komiteta Bosiljgradskog sreza upućenog Organizaciono-instruktorskoj komisiji CK KPS krajem 1948. godine Rezolucija Informbiroa nije izazvala veće neraspoloženje tamošnjeg stanovništva prema državi i rukovodstvu Komunističke partije Jugoslavije. Bugarska manjina u bosiljgrad-

¹ Prema podacima iz 1948. godine, u Jugoslaviji je ukupno živelo 61.140 pripadnika bugarske manjine. Branko Petranović, Momčilo Zečević, *Jugoslavija 1918-1988*, Beograd 1988, 1198.

skom srezu je, prema konstatacijama u navedenom izveštaju, Rezoluciju Kominforma doživela kao „klevetničku kampanju” protiv Jugoslavije i KPJ. Kao potvrda takvog stava bugarske manjine Bosiljgradskog sreza istaknuta je „radoznanost i zainteresovanost” s kojom je praćen radijski prenos toka V kongresa KPJ i reakcije, na osnovu čega je zaključeno da narod odobrava politiku CK KPJ i Josipa Broza Tita. Kao jedan od razloga neslaganja pripadnika bugarske manjine sa Rezolucijom IB navedena je činjenica da su stanovnici Bosiljgradskog sreza u stalnom kontaktu sa bugarskim građanima, te da su zato upoznati s prednostima političkog i ekonomskog života u Jugoslaviji, iz čega izvlače zaključak o ispravnosti stava CK KPJ.²

U istom izveštaju se, i pored isticanja pozitivnih odlika stanja u srezu, ne negira uticaj Rezolucije na određene negativne pojave. Tako je upravo uticaju Rezolucije IB pripisano nedovoljno učešće stanovništva u dobrovoljnim radovima, pre svega u izgradnji zadrugnih domova. Seljaci su obećavali da će učestvovati u dobrovoljnim radovima, ali bi kasnije odustajali. Iako u izveštaju stoji da se do trenutka njegovog sastavljanja za Rezoluciju nije otvoreno izjasnio nijedan član KPJ bugarske nacionalnosti, ističe se da ima članova Partije koji su „u glavi za Rezoluciju”, ali su svoje stavove nastojali da prikriju. Pri tom su navedeni primeri Stojanča Gerginova (bivšeg sekretara Sreskog komiteta) i Ivana Karadžova, koji su još pre Rezolucije odstranjeni iz Komiteta, odnosno SK SKOJ-a, a zatim su emigrirali u Bugarsku. Posle njih je u Bugarsku pobjegao i Stojančov rođak, takođe član Partije. Pored toga, u izveštaju je navedeno još sedam imena članova Partije u bosiljgradskom srezu, za koje se u Sreskom komitetu sumnjalo da podržavaju Rezoluciju. Šestoro „sumnjivih” bilo je bugarske, a jedan srpske nacionalnosti, za koga se smatralo da „se popravlja”. Navedene ličnosti nalazile su na važnim funkcijama u svojim sredinama (šef prosvetnog odseka, predsednik mesne zemljoradničke zadruge, šef odseka unutrašnjih poslova, direktor državnog magacina, članovi Sreskog komiteta SKOJ-a). Sreski komitet je budno pratio njihovo ponašanje: „Napred navedeni članovi partije nisu se izjasnili za rezoluciju, ali mi sumnjamo u njih pošto su u bliskim vezama sa prebeglim Stojančom i Ivanom Karadževim. Njih ne ispuštamo iz vida, kontrolišući ih uvek na sprovođenju partijskih i drugih zadataka.” Kada je reč o ličnostima izvan Partije i SKOJ-a, „u frontovskim masama i ostalim organizacijama”, u Sreskom komitetu nije primećena podrška Rezoluciji, osim kod pojedinih intelektualaca, čiji je stav prema Rezoluciji označen kao sumnjiv.³

U izveštaju Sreskog komiteta Bosiljgradskog sreza posebno je analizirana uloga grupe od oko 40 učitelja, bugarskih državljana, koje je, na traženje Jugoslavije, bugarsko ministarstvo prosvete poslalo na rad u škole za pripadnike bugarske nacionalne manjine. Prema navodima u izveštaju, svi ti učitelji bili su za Rezoluciju Kominforma, a Bugarska radnička partija ih je instruisala da u Jugoslaviji „ubeđuju mase u pravil-

² Arhiv Srbije (AS), Centralni komitet Saveza komunista Srbije (CKSKS), Organizaciono-instruktorska uprava, f-97, Sreski komitet Bosiljgrad - Centralnom Komitetu KPS (Organizaciono-instruktorskoj upravi), 5. 12. 1948.

³ Isto.

nost Rezolucije Kominforma". U izveštaju se ističe da njihove propagandne aktivnosti nisu dale značajnije rezultate, budući da su „partijska organizacija i mase odbijali njihovu agitaciju (...)”.⁴

Za razliku od izveštaja iz Bosiljgradskog sreza, u izveštaju Sreskog komiteta Caribrodskog sreza je situacija, posle donošenja Rezolucije Kominforma, opisana prilično dramatičnim tonovima. Iz informacija koje se navode u spomenutom izveštaju može se zaključiti da je Rezolucija IB znatno poljuljala autoritet jugoslovenskog režima među pripadnicima bugarske manjine u Caribrodskom srezu: „Od svih spoljno-političkih događaja najveći odraz kod nas ostavila je rezolucija Kominformbiroa za stanje u KPJ-u. Do izlaska rezolucije Informbiroa zadaci u srezu su se sprovodili dosta pravilno i uspešno (...) Ali je izlaskom rezolucije s jedne strane i pogoršavanjem odnosa između našeg CK i bugarskog CK BRP komunista opao je radni elan širokih radnih masa (...) Na početku izlaska rezolucije Informbiroa partiska organizacija nije bila u stanju da u svim selima sprovede objašnjenje na liniji CK-a, te su to iskoristili razni šovinistički elementi koji su koristili ovo stanje i stvarali zabunu u masama (...) Pojavilo se dezertstvo u srezu i to pogotovo iz redova partiske organizacije i rukovodećeg kadra (...) Neki članovi partije napuštaju organizaciju (...) Dobar deo članstva se koleba (...) ali se otvoreno ne izjašnjava. Disciplina i odgovornost kod partiskog članstva nije na potrebnoj visini. Često puta neki članovi Partije posećuju samo sastanke, dok u radu ne učestvuju i izbegavaju razgovor sa masama po političkim pitanjima (...) Politička situacija se iz dana u dan pogoršava.”⁵

U izveštaju se posebno naglašava pasivnost protivnika Rezolucije među članovima Partije, koji se nisu, prema ocenama u Sreskom komitetu, dovoljno angažovali na tumačenju svojih stavova. Nasuprot tome, ističe se „velika aktivnost” onih koji su se saglasili sa Rezolucijom.⁶ Rezolucija IB je posebno uticala na omladinu. Kao informbirovska središta označene su u izveštaju Sreskog komiteta caribrodsko gimnazija i učiteljska škola, budući da su u njima na izborima za skojevske delegate izabrane isključivo pristalice Rezolucije.⁷

Uticaj Rezolucije Informbiroa nije mimoišao partijsku organizaciju caribrodskog sreza. U zapisniku sa sastanka Sreskog komiteta održanog 30. jula 1948. godine navode se imena 28 članova Partije, koji se „kolebaju po pitanju Rezolucije Informbiroa i stava CK KPJ”. Svi osim jednog (Srbin) su bugarske nacionalnosti.⁸ U izveštaju Sreskog komiteta caribrodskog sreza od 15. avgusta 1948. analizirano je ponašanje članova Partije koji nisu odobravali stav KPJ prema Rezoluciji IB, ili su se „kolebali”. Trojica sa spiska (Ilko Mladenov, Boris Petrov i Boris Bačevski) prihvatili su Rezoluciju,

⁴ Isto.

⁵ AS, CKSKS, Organizaciono-instruktorska uprava, f-123, Izveštaj o delatnosti i stanju partijske organizacije sreza caribrodskog za 1948. godinu

⁶ Isto.

⁷ Isto.

⁸ AS, CKSKS, Organizaciono-instruktorska uprava, f-123, Zapisnik sa sastanka SK KPS Caribrod održanog na dan 30. 7. 1948.

što se u izveštaju potkrepljuje činjenicom da su emigrirali u Bugarsku. Oni su se nalezili na značajnim partijskim i državnim funkcijama u srezu. Mladenov je bio član Sreskog komiteta, Petrov član Sreskog komiteta i šef odseka unutrašnjih poslova u Caribrodu, a Boris Bačevski član agitprop komisije Sreskog komiteta, sekretar partijske ćelije i javni tužilac za caribrodski srez. Kada je reć o ostalima sa spiska, njihov odnos prema Rezoluciji je okvalifikovan kao sumnjiv. Deo njih se u prvom trenutku izjasnio za Rezoluciju, ali je kasnije promenio stav. Oni su, kao i ostali sa spiska, prema oceni Sreskog komiteta, „kolebljivi”, a stav KPJ prema Rezoluciji Kominforma prihvatili su „samo na rećima”, odnosno nisu bili ubećeni u ispravnost stavova KPJ.⁹

U Sreskom komitetu je kao posebna opasnost oznaćena ćinjenica da pristalice Rezolucije nisu otvoreno ispoljavale svoje stavove, zbog ćega ih je bilo teško otkriti: „Taktika pristalica rezolucije Informbiroa u sadašnjem momentu kod nas je da se otkriveno ne izjašnjavaju protiv stava našeg CK-a, a da se i dalje zadržavaju u Partiji.”¹⁰ Tako su 26. avgusta, odnosno 2. septembra 1948. godine u Bugarsku iznenada emigrirala još dva ćlana Partije (bugarske nacionalnosti) iz Caribrodskog sreza. Prema tvrdenu Sreskog komiteta, „obojica su do poslednjeg momenta bili na stanovištu našeg CK-a i uporno ga branili...” Jedan od njih je, štaviše, ostavio poruku Sreskom komitetu SKOJ-a, u kojoj je izrazio neslaganje sa politikom KPJ i pozvao ćlanstvo SKOJ-a na pobunu.¹¹

Iznenadno bekstvo onih koji se nisu javno deklarirali kao pristalice Rezolucije dovelo je do stvaranja uzajamnog nepoverenja u partijskom ćlanstvu: „Bekstvo i jednoga i drugoga nije izazvalo u Partiji i narodu neko naroćito interesovanje, ali preti opasnost da ćlanovi Partije izgube poverenje, da niko nikome ne veruje, što se već pojavljuje, naroćito posle njihovog bekstva, koji su se na rećima izjašnjavali protiv Rezolucije Informbiroa, a u stvari su bili za nju.”¹² Samo nekoliko dana posle u Bugarsku je pobegao još jedan ćlan Partije bugarske nacionalnosti. On je u izveštaju Sreskog komiteta oznaćen kao „nezdrav element i velikobugarski šovinista”, koji je, kao i u prethodna dva slućajaja, do svog bekstva „na rećima” podržavao politiku KPJ. Prema informaciji Sreskog komiteta, on je u Bugarsku pobegao sa sinom, koji je želeo da nastavi studije u Sofiji, budući da zbog, kako se navodi, „šovinistićkih razloga” nije želeo da studira na Beogradskom univerzitetu.¹³ U toku 1948. godine ukupno je iz Caribrodskog sreza u Bugarsku emigriralo 121 lice. Ukupno su do septembra 1953. godine iz sreza naseljenih stanovništvom bugarske nacionalnosti u Bugarsku emigrirala 744 lica.¹⁴

⁹ AS, CKSKS, Organizaciono-instruktorska uprava, f-123, Sreski komitet Caribrod - Centralnom komitetu KPS (Organizaciono-instruktorskoj upravi), 15. 8. 1948. godine.

¹⁰ AS, CKSKS, Organizaciono-instruktorska uprava, f-123, Izveštaj o delatnosti i stanju partijske organizacije sreza caribrodskog za 1948. godinu.

¹¹ AS, CKSKS, Organizaciono-instruktorska uprava, f-123, Sreski komitet Caribrod - Centralnom komitetu KPS (Organizaciono-instruktorskoj upravi), 6. 9. 1949. godina.

¹² Isto.

¹³ AS, CKSKS, Organizaciono-instruktorska uprava, f-123, Sreski komitet Caribrod - Centralnom komitetu KPS (Organizaciono-instruktorskoj upravi), 18. 9. 1949. godina.

¹⁴ AS, CKSKS, Komisija za nacionalne manjine, f-1, Izveštaj o nacionalnim manjinama, Bugarska nacionalna manjina, 8. 9. 1953. godina.

Prema informaciji Sreskog komiteta Caribrodskog sreza, od 2. novembra 1948. godine od ukupnog broja članova Partije (354) njih 340 je zauzelo „pravilno stanovište”, osmoro se izjasnilo za Rezoluciju IB, a šest članova Partije je bilo „kolebljivog držanja”. U Sreskom komitetu je činjenica da se jedan broj članova Partije opredelio za podršku Rezoluciji objašnjavana njihovom pripadnošću bugarskoj nacionalnoj manjini („Napominjemo da je ovo stanje u partiskoj organizaciji našega sreza takvo jer je stanovništvo većinom bugarskog porekla, ima dodira sa bugarskim državljanima...”). Opredeljivanje dela partijskog članstva Caribrodskog sreza za Rezoluciju Informbiroa dovedeno je u vezu i sa uticajem bugarske propagande (radio).¹⁵

II

Suočeni sa poljuljanim autoritetom među pripadnicima bugarske nacionalne manjine, partijski i državni organi preduzimali su najrazličitije mere radi suzbijanja uticaja Rezolucije IB na stanovništvo Caribrodskog i Bosiljgradskog sreza. Prema izveštaju Sreskih komiteta Bosiljgradskog i Caribrodskog sreza, odmah posle objavljivanja Rezolucije, tamošnje partijske organizacije započele su sa upoznavanjem naroda sa Rezolucijom i stavovima KPJ.¹⁶

Viši partijski organi su, međutim, negativno vrednovali delovanje Sreskih komiteta u caribrodskom i bosiljgradskom srezu. Komisija za nacionalne manjine CK SKS konstatovala je 1953. godine da je Partija Rezoluciju IB „dočekala nespremna” kada je reč o dva sreza naseljena stanovništvom bugarske nacionalnosti.¹⁷ Odeljenje za propagandu i agitaciju Oblasnog komiteta KPS za Nišku oblast je u izveštajima Upravi za propagandu i agitaciju CK KPS u septembru 1950. godine, uz konstataciju da „informbirovska propaganda iz Bugarske ima uticaj na ove srezove”, loše ocenilo propagandne aktivnosti Sreskih komiteta u bosiljgradskom i dimitrovgradskom (caribrodskom) srezu. Prema navodima u spomenutim izveštajima, Sreski komiteti nisu vodili „sistematsku borbu protiv Rezolucije Informbiroa”, nisu bili dovoljno „budni”, agitatori koji su istupali na konferencijama nisu bili dobro pripremljeni. Odeljenje za propagandu i agitaciju Oblasnog komiteta posebno je zameralo sreskim komitetima zbog toga što svoje propagandne aktivnosti nisu dovoljno usmerili protiv Bugarske komunističke partije : „Još uvek nema dovoljno razobličavanja rukovodstva BKP, već se ide linijom da bugarsko rukovodstvo samo radi iz discipline prema direktivama iz Moskve.” Sreski komiteti su optuženi da nisu dovoljno agilni na „raskrinkavanju” informbirovaca u sopstvenim redovima, što je tumačeno postojanjem „kolebljivih elemenata” u lokal-

¹⁵ AS, CKSKS, Organizaciono-instruktorska uprava, f-123, Sreski komitet Caribrod - Centralnom komitetu KPS (Organizaciono-instruktorskoj upravi), 2. 11. 1948. godina.

¹⁶ AS, CKSKS, Organizaciono-instruktorska uprava, f-97, Sreski komitet Bosiljgrad - Centralnom komitetu KPS (Organizaciono-instruktorskoj upravi), 5. 12. 1948.; AS, CKSKS, Organizaciono-instruktorska uprava, f-123, Izveštaj o delatnosti i stanju partijske organizacije sreza caribrodskog za 1948. godinu.

¹⁷ AS, CKSKS, Komisija za nacionalne manjine, f-1, Izveštaj o nacionalnim manjinama, Bugarska nacionalna manjina, 8. 9. 1953. godine.

nim partijskim organizacijama. Kao primer lošeg propagandnog rada sreskih komiteta u dva manjinska sreza navedeno je neostvarivanje planova utvrđenih u saradnji sa agit-propovskim odeljenjem Oblasnog komiteta. Plan je obuhvatao različite propagandne aktivnosti protiv Rezolucije IB (predavanja, izložbe, kulturno-umetnička delatnost...). Usled nezalaganja komiteta, većina dogovorenih aktivnosti nije ostvarena.¹⁸

Kada je reč o ostvarenim planovima, Oblasni komitet je izvestio CK da je iz Niša u bosiljgradski i dimitrovgradski srez upućena bioskopska oprema, namenjena prikazivanju žurnala o jugoslovenskoj „socijalističkoj izgradnji”. Propagandnom delovanju prema bugarskoj manjini bilo je namenjeno i uvođenje polučasovne informativne emisije na bugarskom jeziku u okviru programa radio-stanice Niš. Sadržaj emisije su uglavnom činile informacije uzimane iz dnevne štampe.¹⁹

Pokazatelj odnosa rukovodstva Komunističke partije Srbije prema bugarskoj manjini predstavlja i predlog delegacije Komisije za nacionalne manjine CK KPS Centralnom komitetu KPS (15. januara 1952. godine), u vezi sa merama koje je, prema mišljenju Komisije, trebalo preduzeti u dimitrovgradskom srezu. Najvažnije mere podrazumevale su politički rad usmeren ka čvršćem vezivanju bugarske manjine za jugoslovensku Partiju i državu: „Preduzeti mere za promenu defanzivne politike u borbi protiv kominformovske Bugarske i razraditi konkretnu liniju naše politike u agitaciji i propagandi, sa ciljem razvijanja jugoslovenskog osećanja kod manjine, za čvršće vezivanje za Jugoslaviju kao socijalističku zemlju, kao svoju državu i otadžbinu. Promeniti odnos prema inteligenciji; raznim formama čvršće je vezivati za Jugoslaviju; politički raditi sa njom; aktivirati je u prosvetnom i političkom životu manjine, u radu na sprovođenju naše politike; slati istaknute političke i kulturne radnike da drže predavanja u ova dva sreza; organizovati ekskurziju učitelja po Jugoslaviji; bolje je snabdeti stručnom i drugom literaturom; dovlučiti je u Niš, Vranje i Beograd na razne kulturne manifestacije. Razviti sistematski i širok rad na objašnjavanju partiske politike i linije među partiskim članstvom i sa širim aktivom frontovaca, omladinaca (...).” Osim ovih mera, predloženi su, između ostalog, i rad na omasovljenju Partije, privlačenjem mlađe inteligencije, češći odlasci i istupanja članova Oblasnog komiteta Niš u bosiljgradskom i dimitrovgradskom srezu, te zabrana upotrebe bugarskih udžbenika za društvene nauke.²⁰

Među merama koje su bile primenjivane radi obezbeđivanja lojalnosti građana bugarske nacionalnosti nalazila se i represija, kojoj su tada bili izlagani i ostali „in-formbirovci” u Jugoslaviji. Tako su, prema podacima Komisije za nacionalne manjine

¹⁸ AS, CKSKS, Uprava za agitaciju i propagandu, f-29, Oblasni komitet KPS za Nišku oblast (Odeljenje za propagandu i agitaciju) – Centralnom komitetu KPS (Upravi za propagandu i agitaciju), 27. 9. 1950.; AS, CKSKS, Uprava za agitaciju i propagandu, f-29, Oblasni komitet KPS za Nišku oblast (Odeljenje za propagandu i agitaciju) – Centralnom komitetu KPS (Upravi za propagandu i agitaciju), 14. 9. 1950. godine.

¹⁹ AS, CKSKS, Uprava za agitaciju i propagandu, f-29, Oblasni komitet KPS za Nišku oblast (Odeljenje za propagandu i agitaciju) – Centralnom komitetu KPS (Upravi za propagandu i agitaciju), 14. 9. 1950. godine. U izveštaju se, međutim, navodi da emisija na bugarskom jeziku „malo koristi cilju kome je namenjena” budući da se u Bosiljgradu „ne čuje”, a u Dimitrovgradu nema struje u vreme emitovanja emisije.

²⁰ AS, CKSKS, Komisija za nacionalne manjine, f-1, Zapisnik sa sastanka Komisije za nacionalne manjine CK KPS održanog 15. 1. 1952. godina.

CK SKS, na teritoriji bosiljgradskog sreza od 1949. do septembra 1953. godine uhapšena ukupno 142 lica.²¹

Prema tvrdnjama Komisije za nacionalne manjine CK SKS iz septembra 1953. godine, postepeno je dolazilo do povratka autoriteta države među pripadnicima bugarske manjine u dva sreza na jugu Srbije. Stanje u bosiljgradskom i dimitrovgradskom srezu ocenjeno je kao „zadovoljavajuće“: „Posle likvidacije mnogobrojnih uporišta bugarske ob(aveštajne) službe i raščišćavanja svega onoga što je trovalo situaciju u ovim krajevima (...) privrženost masa našoj domovini se povećala i odnos prema IB u Bugarskoj ne razlikuje se mnogo od odnosa ostalih naših naroda.”

Postepeno menjanje stava pripadnika bugarske manjine prema Rezoluciji IB, odnosno jačanje njihove lojalnosti prema državi Komisija je ilustrovala primerima. Tako je, prema podacima Komisije, od 1950. godine neprestano opadao broj onih pripadnika bugarske manjine koji su iz Dimitrovgradskog sreza emigrirali u Bugarsku (1948. godine je emigriralo 121 lice, 1949 – 268, 1950 – 92, 1951– 19, 1952 – 12, a do septembra 1953. samo šest lica). „Opadanje raspoloženja” bugarske manjine prema matici, potvrđivala je, po tvrđenju Komisije, i činjenica da je bilo sve manje potrebe za represivnim merama, što se manifestovalo smanjenjem broja uhapšenih pripadnika bugarske manjine (u bosiljgradskom srezu su 1949. godine uhapšena 24 lica, 1950 – 31, 1951 – 62, 1952 – 17, a tokom 1953. godine – 8 lica).²²

Pojačanu lojalnost je, prema mišljenju Komisije za nacionalne manjine, dokazivala i masovna saradnja stanovništva dva sreza sa jugoslovenskim vlastima na suzbijanju delovanja bugarske obaveštajne službe. Tako je tokom 1953. godine u poterama protiv agenata ubačenih iz Bugarske učestvovalo više hiljada meštana : „Na dati znak ljudi su se smesta odazivali, bez pogovora i bez obzira što su u jeku poljski radovi. Bilo je čestih primera da su polazili i starci koje niko nije zvao, ili studenti, a toga dana trebalo je da oputuju.” Meštani su vlastima redovno prijavljivali prisustvo „bandi” i „diverzanata”, ubačenih iz Bugarske. U mnogim slučajevima seljaci bosiljgradskog i dimitrovgradskog sreza su prikupljali propagandni „informbirovski” materijal i predavali ga organima bezbednosti. Komisija je, osim toga, pozitivno ocenila kadrovsku politiku u dva sreza, gde su na rukovodeća mesta izabrani „dobri ljudi”, za razliku od prethodnih godina, kada su se, prema tvrđenju Komisije, „u vlasti nalazili vaspitanici profašističke i informbirovske Bugarske.”²³

Kao jedini konkretan problem, Komisija za nacionalne manjine je označila stavove školske omladine, učitelja i profesora. Zaključeno je da su gimnazije „legla šovinizma”, gde informbirovske ideje lako nalaze pristalice. Kada tako formirani učenici dođu na studije u Beograd, oni, kako se navodi u tekstu, „padaju pod uticaj najcmrijih šovinsti ili postaju plen Bugarske ambasade”.²⁴

I pored određenih manifestacija neprijateljskog odnosa prema državi, prema oceni Komisije, to su bili izuzeci koji nisu tipični za stav bugarske manjine :”(...) i pored niza

²¹ AS, CKSKS, Komisija za nacionalne manjine, f-1, Izveštaj o nacionalnim manjinama, Bugarska nacionalna manjina, 8. 9. 1953. godina.

²² Isto.

²³ Isto.

²⁴ Isto.

naših slabosti mase slede kurs naše politike (...) Jatakovanje bandi od strane najuže rodbine, razno-razne pojave šovinizma i iredentizma i politička pasivnost izvesnog broja članstva Socijalističkog saveza i Saveza komunista nisu karakteristični za ocenu konkretnog stanja u bugarskoj nacionalnoj manjini. Sve je to prirodno, kada se uzme u obzir blizina matice, geografski i ekonomski položaj ovog kraja i vrlo agresivan rad bugarske ob(aveštajne) službe i Partije.”²⁵

Iako je analiza ponašanja pripadnika bugarske manjine u Srbiji, urađena nekoliko meseci posle smrti J.V. Staljina, podaci koji su predstavljeni u izveštaju sugerišu da je proces uspostavljanja lojalnosti bugarske manjine započeo pre i nezavisno od Staljinove smrti. I pored toga što se uticaj Staljinove smrti (5. marta 1953. godine) i početka postepene normalizacije odnosa Jugoslavije sa zemljama Istočnog bloka ne pominje u navedenoj analizi, bez sumnje je reč o činjenicama koje su u vremenu što je započinjalo uklanjale uzroke otpora bugarske manjine u južnoj Srbiji jugoslovenskom režimu.

Summary

The Bulgarian minority in Serbia and the Resolution of the Cominform

The Resolution of the Cominform on June 28th 1948 immediately interrupted the process of improvement of the relations between Yugoslavia and Bulgaria. The Yugoslav-Bulgarian conflict forced the Bulgarian minority in two counties in South Serbia to face a serious dilemma: whether to support Bulgarian leadership and the Resolution of the Cominform, or to remain loyal to the attitude of the Communist Party of Yugoslavia. Although the majority of Bulgarians in Serbia did not openly opposed the policy of the Communist Party of Yugoslavia, the reports of the local party's organizations show that considerable number of Bulgarians (some of them members of the CPY) hesitated, or explicitly turned against the Yugoslav regime. The opposition took various forms, from passive resistance to emigration to Bulgaria. The regime accepted the challenge. Using propaganda and measures of repression (arrests), the opposition was almost suppressed. According to the party's report from September 1953 loyalty of Bulgarians in South Serbia towards Yugoslav regime began to restore. Although that report does not mention the influence of Stalin's death and beginning of Yugoslav-Soviet reapproaching and, consequently, beginning of „normalization” of relations between Yugoslavia and other East European countries (including Bulgaria), this facts played, without any doubt, a decisive role in „appeasing” the remnants of opposition of the Bulgarian minority in South Serbia.

---

²⁵ Isto.